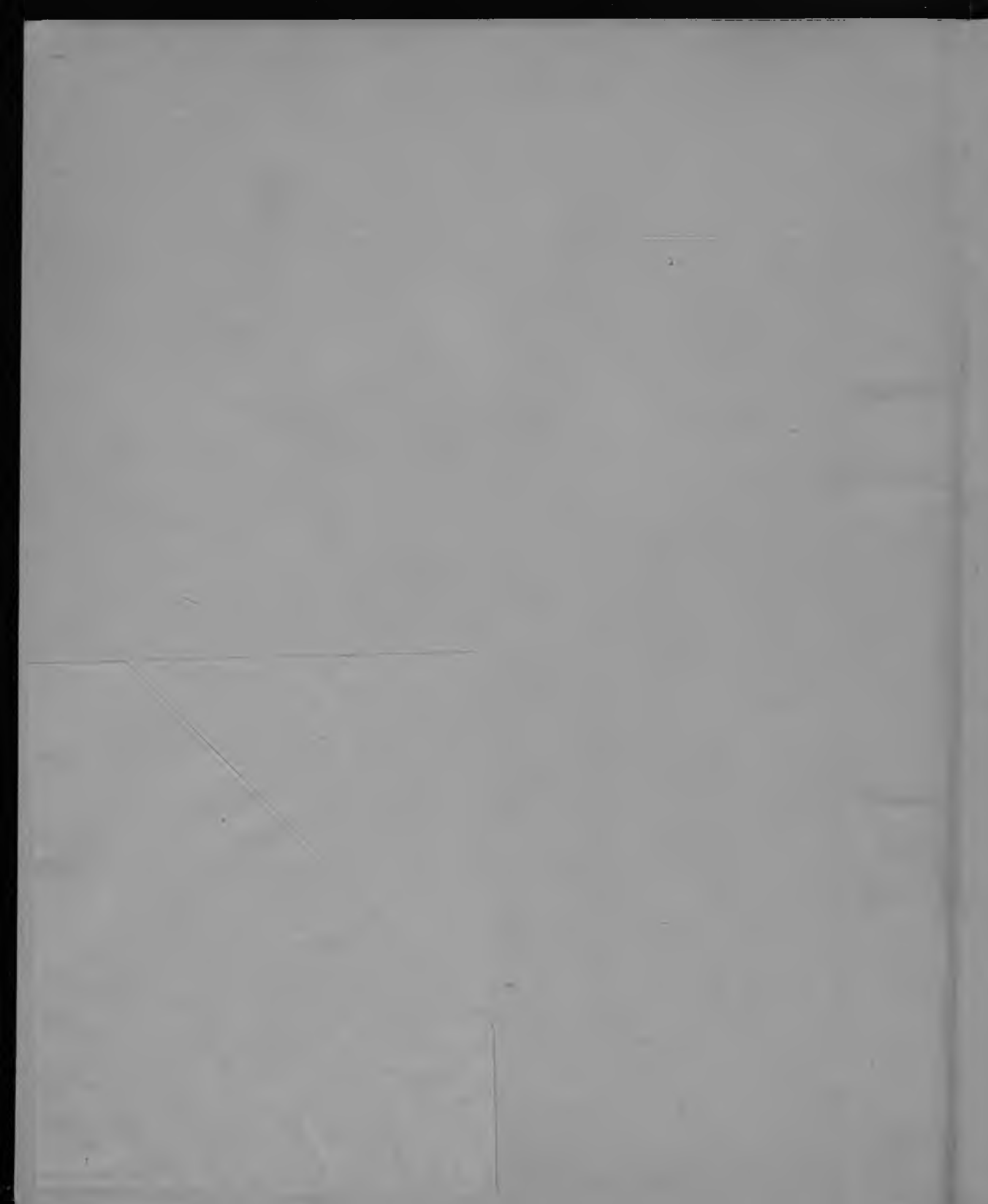

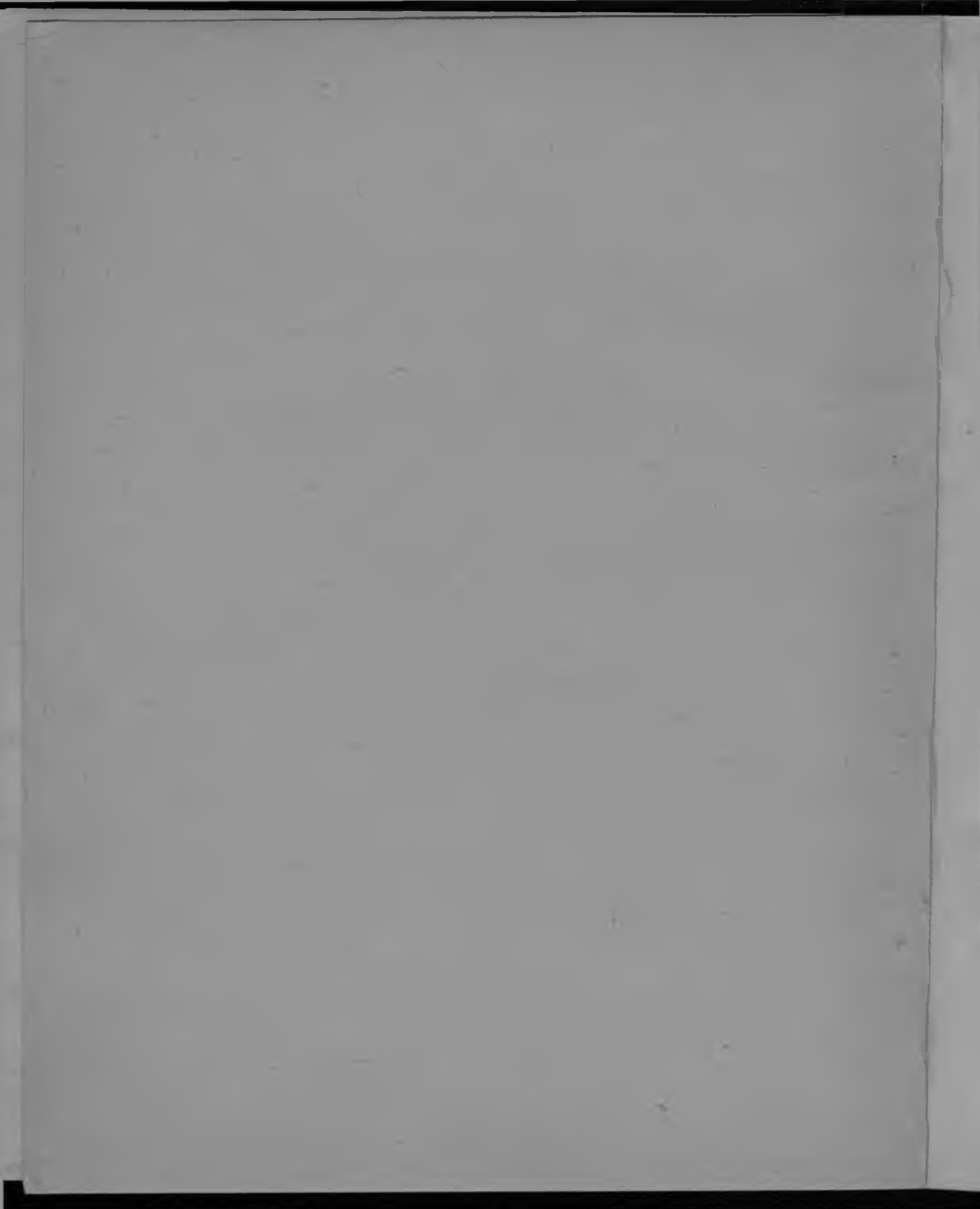
Л. УСПЕНСКИЙ

БОЕВОЙ НЬЛ СЛУЧАЙ

Мар.
13-163

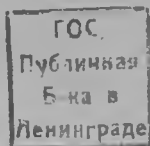
Л. УСПЕНСКИЙ

БОЕВОЙ НЫЛ СЛУЧАЙ

Рисункывлӓжӓ А. Давыдован

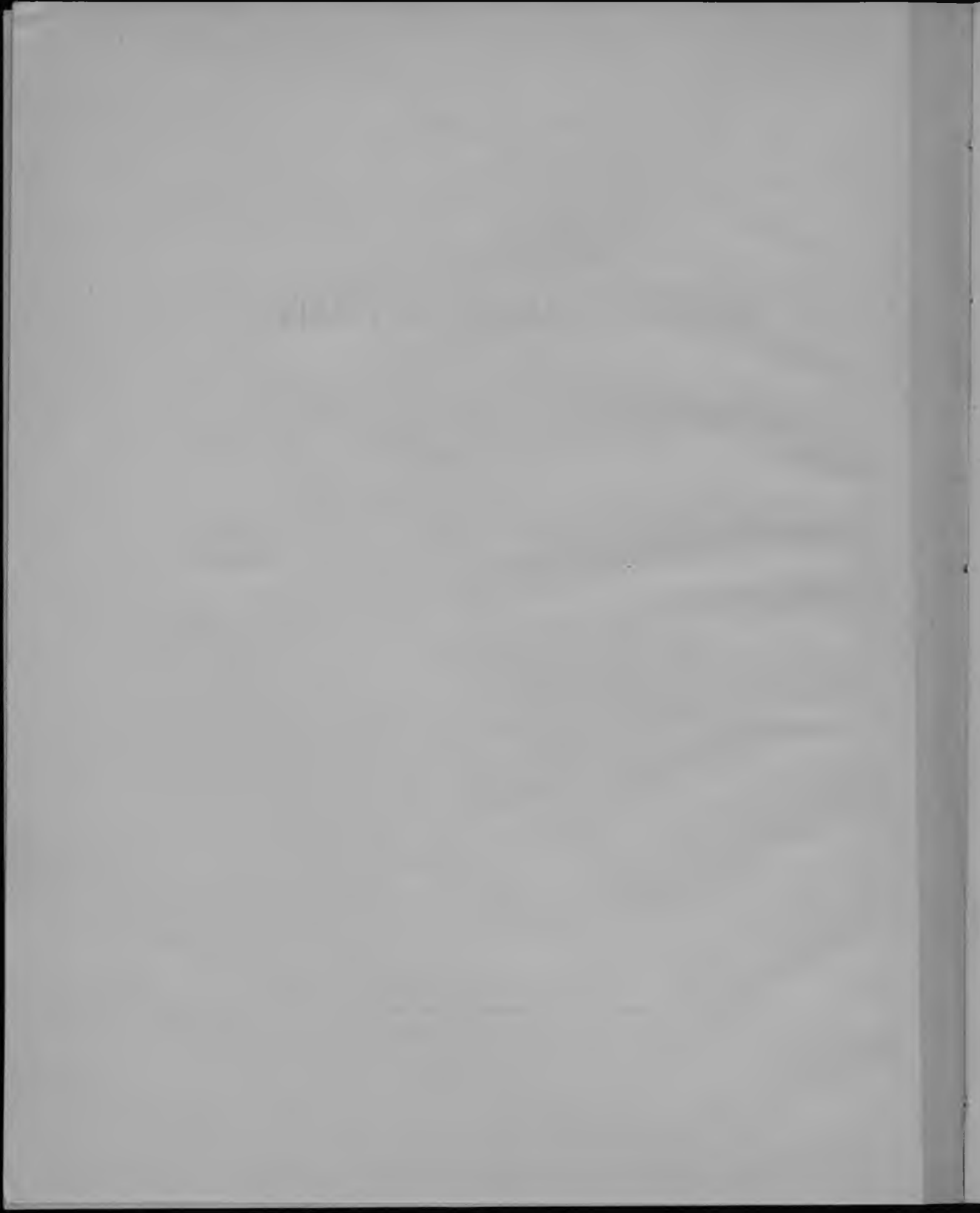
С. Фирсов сӓрен

22
701

Ивл. № 743

*Молодежын Всесоюзный Ленинский Коммунистический
Союзын Центральный Комитет*
ЫРВЕЗЫВЛАЛАН ЛИТЕРАТУРЫМ ЛЫКШЫ ИЗДАТЕЛЬСТВО
Москва ★ 1939

Мәмнән сәндәлѣкѣштѣш цилә Ёрвезѣ Климент Ефремович Ворошиловым, Советский Союзын маршалым, Оборонын Народный Комиссарым пәләт. Пәләт тидѣм дә яратат. Дә, конечно, тидѣ гишән циләок пәлѣнештѣ,

Кыце тидѣ Ёрвезѣ годымжы Ёлен? Кыце тидѣ большевик лин? Кыце Красный Армин командир лин? Кыце белыйвлә ваштареш мәмнән армивләнәм бойышкы нәнген? Кыце врагвләм сѣнген? Первомайский парадышкы Ёшке имнижѣдон Московский Кремльын тошты Спасский ворота гѣц ләкмѣжѣ годым онгыштыжы цолгыжалтшы орденвләм ма гишән плучаен?

Ворошилов тәнгѣн замечательный Ёлымәшѣштѣш лиәлтмәшвлән сек главныйвләжѣм веле шайышташок, ик кѣжгѣ книгә веле агыл керәл лиәш. Кого эдемѣн Ёлымәшѣжѣ кѣтѣк расказыш ак пыры.

Мә ти книжкәштѣ сек обыкновенный боевой нѣл случай гишән веле шайыштына. Ти случайвлә тагынамок, эртѣшѣ гражданский война годымок, Климент Ефремовичдон фронтышты ылыныт.

ПЯТИЗБЕННЫЙ СТАНИЦА

Сотыгечынӓт дӓ йыдымат бойвлӓ ылыныт, сотыгечынӓт, йыдымат красноармейский частьвлӓ востокышкыла, Йыл докы, Царицын хала докы (кӓзӓйт Сталинград маныт) кредӓл пыренӓйт. Кеӓш трудна ылын, белыйвлӓ цилӓ вецӓн ӓрен шалгенӓйт. Цилӓ вецӓн винтовкывлӓ цудымактым юк, орудивлӓн лӓлмӓ юк, пыдештӓлтмӓ юк шактен...

Мӓмнӓм войскавлӓнӓ ӓшке анзылнышты мӓндӓрнӓ кайшы казаквлӓн изи солам, Пятизбенный станицам ужмыкышты, вычыдымлаок трӓк йӓврӓш тынглӓнен колтен. Ни саслым юк, ни

лүлмѣ юк уке. Кишәжѣм кодыдеок враг тагышкы вален кен машанет. Кышкы тидѣ пырен кен? Кышец тидѣ ләктѣн шагалеш? Пәлѣ агыл.

Войнашты техень пәлѣдѣмәш сек кого жестокий бой гѣцәт худа. Неприятель кышты ылеш, мам ыштә—прамой ат пәлѣ гѣнь, тѣдѣ лүдѣш ылеш. Кѣзѣток смелый разведкышкы кеәш келеш ылын, шимәлгѣн кайшы поселокушкы пырен кеәш дә пәләш, тѣшәк шѣлте ли враг. Ти делагы пиш лүдѣшлә ылын, дә пиш керәл.

Разведкыш изи броневикым — пулеметан бронированный автомобилым колташ решенѣт. Броневикшы тошты дә шуку кыдалыштмы ылын гѣнят, мам ыштет, весѣжѣ вет кид лѣвәлнѣ ылте.

Нырыш ләктѣн кемѣ анзыц пәлѣмѣ лин, броневик командиреш армим командывайышы Климент Ефремович Ворошилов кеә. Ышке Ворошилов разведкыш кеәш решен гѣнь, видны ти кечѣн разведка пиш важный дела ылын.

Красный боецвлә дон сола лошты ылшы охыр кымда нырым броневик чѣнь кен колта, дә полный ходдон поселокуш пырен кеә. Поселокын главный олицәжѣ охыр ылын. Тѣнге гѣнят, враг өрдѣж переулоквләэш шѣлѣн кердеш ылын.

Виктәрѣшѣ, ходым изиэмдѣдеок, когон какляқан сәрнәлшѣ ик техень переулокуш маши-

нәм кыча. Машина переулукын айкәшкәй веле шөш, вктәрәшәй цилә силажыдон тормозым хватя.

Лүдәшлә дела лин колтымым тидәй төрөк цакла. Переулук пакыла ак ке, лыкдон пәйтә. Переулук гәйц ләктәш вес вәр уке. Тәштәй, переулук лыкышты, пу завор доны казаквлән өртнерән имнивлә ялштен шагалтымы ылыт. Каждый амаса гәйц, капка гәйц, калиткәвлә гәйц мотор юкышкы вооруженный эдемвлә кыргыжын ләктәйт. Казаквлә! Белыйвлә!

Вктәрәшәй машинәм шагалта. Тидәйн лицәжәй пор гань ошем кен.

— Тәйнә мам бәштет? Малын тормыжлышыц?— Ворошилов сәйгәйрәл колта.

— Әнгәйсәйр! Ходышты сәрнәләш акли, товарищ командир!

Тидәй тенгеәт келесен ак шокты, казаквлә машина докы үрлен пыраш тәйнгәләйт. Тәйнәмок броневик көргәштәй шоткаш, шияш дә тәйргәш тәйнгәлеш: тидәй красныйвлән ик пулеметышты попа.

— Ага! Яжо агыл ма? Пулы ләйвәкәй шәйләдә, бандитвлә!

Вктәрәшәй, тәйрвәжәйм пырылал, шайыкыла ходын рычагым шывшыл шәйндә.

— Ох, товарищ командир, беда!.. Шайыл ход портялтын... Тама чия... Ләктәйн ана керд лиәш...

Броневи́к шагалмы́м казаквлӓ төрөк цаклат.
— Ма? Попазышта красный чортвлӓ?.. Ну, цецаш ма тӓмдӓм!

Теве уш нинӓ канавашкы шынгалтыт, сирем вӓлец мӓшкӓрӓн кеӓт, кыце лиӓш тӓнге лишкок пыраш стараят. Нинӓн пульывлӓштӓ броневи́к тервен тӓкнӓт, машинӓштӓш эдемвлӓн пӓлӓш царашты ти юкеш цуц ак шел. Пульывлӓ пиш шуку тыгыды, шокшы свинец дӓ вурс пыдыргы лаштыквлӓӓш шӓпнен кеӓт. Ти шӓпнӓлтшӓ пыдыргывлӓ боевой окнявлӓштӓш ӓнгӓсӓр шелӓквлӓшкӓ пырат, кидӓм, лицӓм шушыртат, выргемӓм вашт йылатат..

Машинӓ ви́ктӓрӓшӓ эче пиш ӓрвезӓ млоец веле дӓ, тамам ӓштӓмлӓ, акат пӓлӓ.

— Мам ӓштӓмлӓ? Товарищ командир? Кыце вара ӓнде? Ямына,— тидӓ попа.

Ворошилов пингӓдӓ кидшӓм тӓдӓн пулышышкы пиштӓ.

— Тӓнь ма вара, другом, тӓнь ма? Ма гӓц лӓдӓт? Кычы пингӓдӓнрӓк! Провыемӓ, ӓнят машинӓ изиш дӓ шайыкы тӓрвӓнӓ? Давай, давай, изин-изин сӓрнӓл... Ит лӓд, нимахань лӓдӓшӓт эче уке! Лӓл лӓктӓнӓ, лӓктӓн кенӓ! Йӓле!

ӓнгӓсӓр переулокышты ӓль кудвичӓштӓ ко-го грузовик сӓрнӓлмӓм тӓ каждыйок ужында. Тидӓм нигыцеат йӓле ӓштен ат керд. Ашкылым

анзык, ашкылым шайык... Изиш шалахайыш,
йизиш вургымлаш... Кок метрым анзык, коктым
шайык, дә эче пел метрым вургымлаш... Иң ми-
нут, весй, кымшы...

Кызытат тенгеок ылы.

Пульывләжй ти веремән шйрен, юрла вилйт.
Казаквлә кымытын-кымытын, нйлйтйн-нйлй-
тйн, иктйн-иктйн әнгйсьр лык гач перебеж-
кым йштат. Нинй то вазыт, то кйннйл шага-
лыт, нинй саслен, үрлен йшкймйштйн кид-
ялыштым лүлтат дә цәрнйдеок лүлйт. Нинй
каждый ыртишты лишйлемйт дә лишйлемйт.

— Эх, нинй, вес вец кыргыз пыраш йнжйш-
тй цаклеп веле. Корным пйчкйн нәләш йн-
жйштй тумаеп веле. Корнеш канавам йнжйш-
тй капаеп, тйшәк преням йнжйштй пиштеп...
Тйнәм цилә ямеш! Эче кым минут веле келне-
жй... Эче кокты... Эче иктй...

Ти веремән пулемет остатка пульывләм уш
колта. Шүләлтен колта веле. Патронвлә пйтат.
Броневи́к көргйштй тырхыдымаш шокшы лин.
Ворошилов врагвләм әнгйсьр боевой шелйк-
влә вашт маузердон шелйштеш, иктйн, айырен:
тидйм, завор доран... йнде — весйм! Кенвазы!

— Патрон веле ситйжй ылнежй, поспейәш
веле лижй... А ну, ну, товарищ! Давай, давай
эче изиш! Ладнанрак! Эче ик гәнә... Ну... Ну!

Теве остаткаэш машинә сәрнәльй. Тидй ка-

наваш цуц веле ёш кечәлт, шалахай араважы кой-как корны тёрён кукшёр шунрокеш пижёр... Дә кеёр тёрнгалёр! Мане, тёрнглә, кеёр тёрнгалёр!

Броневи́к вёрлнёр боевой башня, шлем вуян богатырь гань, шайыкыла грознан сёрналёр.

— А ну, яратым дружоквлә, плучайыда остатка пульывләм. Теве тәләндә, теве, теве, теве!!!

Ти суматохышты, брони́вик шайыкы, тилыш кыргыж кен, тидёр ләкмёр корныжым пёрчкёрн нәләш белыйвлән шамышкыштат пырыде. Корны свободна ылын!

Сиренан ёрдәнгшёррак юкшы сусун шактен колтыш. Броневи́к, воляшкы сёрсёрнёрш имни гань, цёртёрәл веле колтыш, шайыл арававлә-жёрдон кукшы сиремёр, пракым, тарвашвләм мёрндёркёр шайыкыла шуэн колтыш дә главный олицә мычки, ёшкёрмнәнвлә докы кыдалы.

Дела ёштёрмёр. Ёнде красный войскавлә пиш яжон пәләт, кышты нинёрн враг! А тидёржёр бойышты нима гёрцәт важный ылеш. Кок цәш эртёрмёркёр, хутореш шёрлёрн шёрцшёр беляквлә тёршец шин лыкмы линёрт.

Тәләндә шайышташ сёрёрмёр ик случайжы тевеш техень ылы.

СМЕЛЫЙ РАЗВЕДКА

Вес случайжы Царицын доны, Йыл тӱрӱштӱ ылын.

Белый армивлӱ, красныйвлӱ паштек кен, Царицын докок миӱнӱт манаш лиӱш. Нӱнӱ Царицыным кым вец ӱрен нӱлӱнӱт.

Белыйвлӱн ик батарея—нӱл пушка дӱ шӱдӱ нӱрӱ салтак—хала лишнӱш солавлӱ шайылан, степеш бой тӱнгӱлмӱм вычаш шагалын.

Пиш ирок ти батарейышкы белыйвлӱн штаб гӱц мыктешкӱ кыдал толын. Тӱдӱ наступаяш йӱмдӱ лиӱш приказым канден. Батареям анжа-

лаш командующий — грозный дә костан генерал толаш лин ылын. Батарейышты суматоха тѳнгәләлтеш, генерал толмашеш йәмдѳләлтѳт.

Батарейын командир строгий приказым пуэн: нижний чинвләән, салтаквләән — Ышкѳмѳм тѳрләлтәш, полдышвләм, прәжә капцакавләм ошмадон шѳрен шѳндәш. Господа офицервләән — военныйла, бодрый лиәш!

Лүдѳш генерал трүк, цаклыдеок, толын ѳнжѳ шагал манын, вахмистр Владюковлан лишѳл неркәшкѳ кен, генерал толмым мыкте вѳлнѳ шѳнзен соок корнышкы оролаш шүдѳмѳ ылын.

Вахмистржы пиш кого дә сары эдем ылын. Таза, хѳрәш кѳжгѳ имни вахмистрын лелѳцешѳжѳ айѳнен шѳнзѳн вәк. Неркәштѳ тәрвәнѳдеок шалгышы усиән мыктешкѳ мѳндѳрцѳн анжымашты тамахань памятникла веле чучын.

Теве, ѳнде тидѳ кидѳм лүлтәльѳ дә, имнижѳм шпорвләжѳдон шырал шѳндѳш, анзыкыла кыдалы. Кыдалмыжы годым тидѳ ужеш: мѳндѳрцѳн степь мычкы, пырак веле шәпнә, батарея докы военный машинә толеш. Машинә ыртеш корны вѳлән шагальы, корны гѳц сиремѳш сәрнәльѳ, вара трүк туран сәрнәл кешәт, эче батарея докыла кеәш тѳнгәльѳ, дә тамалын әнят шайыл ходдон кеә.

Вахмистр Владюков тѣдѣн ваштарешѣжѣ кыдалеш. Автомобилеш кешѣвлѣ ти веремѣн мам попенѣт, тѣдѣм тидѣ, конечно, колын кердте.

— Кеѣй шайыл ходдон, Цыбаненко!— иктѣт-шѣ келесѣ.— Тенгелѣ ладнарак. Мѣ уш пиш мѣндѣркѣ пыреннѣ. Кѣ пѣлѣ, тидѣ кѣн бата-рея: мѣмнѣн ѣль белыйвлѣн.

Владюков изишеш шагалалеш, кид лѣвѣц автомобильышты кешѣвлѣм анжа, вара сѣгѣ-рѣл колта:

— Гей, батарейышты!— дѣ пиш чѣнь маши-нѣлѣн тореш кыдалаш тѣнгѣлеш.

— „Вуйта кудытын ылыт. Военныйвлѣ,— тидѣ шаналта.— Значит— генерал! Его прево-сходительство!“

Лишкок кыдал толмыкы, тидѣ чѣнь кыдалшы имнижѣм трук шагалта дѣ кидшѣм картузы нерѣш косирѣн ѣштен колта, генералым чѣнь приветствуяш манын, ышмам пачеш, дѣ ѳртнер гѣцшѣт цуц ак кенвац. „Ма техень? Ма? Ма?“

Автомобильыштыш эдемвлѣн картузыштыш-ты красный звездавлѣ. Красныйвлѣ!

Вахмистр кабур гѣц наганым шывшын лык-тын ылы.. Но, уш позда: шофер сага, маши-нѣштѣ сек анзылны шѣнзѣшѣ ырътышты вин-товкым лѣлтѣл шѣндѣш. Лѣэн колтым юк степь мычкы мѣгѣрѣлт кеш.

Вахмистрым пренядонок вуй гыц ӧнгӧлтевӧ. Лавшемжым колталтышат, вахмистр нюцок рок вӧк кенвазы. Лудын колтышы имни кок яла шагалы дӧ вара степь мыч мыктешкӧдеок, пӧршӧмардеж гань, чӧнь кен колтыш...

Тиштӧ ма лимжым батарейышты тӧрӧк цаклевӧ. Вӧц мыктешкӧ тӧнӧмок вӧрӧштӧ гыц тӧрвӧневӧт, кыце кердмын, машинӧ докы кыдалевӧ. Белыйвлӧ доны пиш когон тӧрвӧнен колтевӧ.

— Пулемет! — белыйвлӧ саслат дӧ кыргыжталыт. — Йӧлерӧк? Тишкӧ! Машинӧшкӧ лудӧ. Эх, кен колтат! Йӧлерӧк!

Автомобиль эче мӧндӧрнок агыл, но вӧкжӧ лудаш акли лин шӧнзӧ. Нӧнӧ дон батарея лошты ӧшкӧмынвлӧ мыктен кыдалыт. Лудаш тӧнгӧлшӧш — ӧшкӧмынвлӧм луд кӧшкет. Мам ӧштӧмлӧ!

Мыктешкӧвлӧ, пулышышты гыц винтовкым кедӧрен, кыце кердмын машинӧ паштек кыдалыт. Шукат ак эртӧ нинӧ имништӧм цӧрӧш, пачеш кодаш тӧнгӧлӧт — дӧ цудейӧшӧт уке: пиш чӧнь кыдалшы автомобиль гыц пиш чучын лудӧт. Ик мыктешкӧ имнижӧ вӧлец вуйынвуйстык шыралты. Весӧм шушыргыш имнижӧ пӧзӧртен пиштӧш. Кодшы кымытшы имништӧм цӧревӧ: а ну нинӧм, пусть кыдалыт!

Машина вѣлнѣш прак пѣл йѣлерѣк мѣндѣркѣ кен колтыш...

Кредѣлмѣ вѣр гѣц пакырак кемѣкѣ, кок неркѣ лоштыш ландакаѣш, коловец доран, машина шагальы. Шофер брезентын изи ведрѣм роалтышат, вѣдлѣн кыргыжы: мотор ѣрен кен кердеш. Йрок степышты пиш яжо: кечѣ пыш, свезѣ шѣкш пыш, шуды пыш, шодышуды пыш. Кечѣ кѣшкѣ уш кузен. Пѣлгом ире дѣ клово-ялгы лин шѣнзѣн. Мѣндѣрнѣ, вургымла велнѣ веле, горизонт донок, кок кого кѣрѣн пѣл кайыт. Тидѣ тамахань лишѣл станцивлѣ, белыйвлѣн снаряддон пижѣнѣтѣт, йылат.

Волнуялтшы пассажирвлѣ, ваштыл-ваштыл, рок вѣк ялыштым виѣтѣлѣш тѣргештевѣ.

— Ну, ѣрвезѣвлѣ, махань? — старший келесѣш. — Лѣкнѣ вет, ѣ?

— Лѣкнѣ, Климент Ефремович, — сусун дѣ иктѣ-весѣ лош пырен нинѣ отвечѣевѣ. — Но все-таки, товариш командарм... Разве тенге лиѣш? Пиш рискует: пуштыныт ылгецѣ вара?

Ворошилов шуды тѣшкѣм кѣрѣн нѣлеш, лапаѣшѣжѣ тырыж шѣндѣ, ѣвшѣнзѣлеш, йѣрѣлтѣлеш.

— Чудаквлѣ ылыда, тѣнгвлѣ! — тидѣ келесѣ, ѣшкежѣ кымда ире степышкы анжылтеш. — Кыце вара рискте обстановкым пѣлет? Тевеш

вѣцлѣ уштыш нѣрѣм каштна дѣ, кѣзѣт ѣнде
мѣлѣннѣ пѣлѣ, мам ѣштѣш келеш.

Тидѣ попаш изиш цѣрнѣлѣлеш, тумаялеш,
ѣче ик гѣнѣ ѣѣрѣлтѣлеш.

— Тырхалалда, ужыда, скори мѣ нинѣм кыце
лупаш тѣнгѣлѣнѣ!

Лачокок тенге ли. Таманяр кечѣштѣ Красный
частѣвлѣ наступаяш тѣнгѣлевѣ.

Кокшы случайжы техень ылы.

ПУЛЕМЕТ ДОНЫ

Жымшы случай Воропоново станцишты, Царицын дорцын мѣндѣрнѣ агыл ылы. Ти гѣнѣ тебе тенгелѣ дела ылы.

Шѣжѣм, октябрь тѣлзѣн, фронтышты эчеѣт орудивлѣ рунгаш тѣнгѣлевѣ. Белыйвлѣ Йыл докы пырен кен эче ик гѣнѣ цѣшѣштѣм про-
вьяш решенѣт.

Ворошилов, молнамшылажок, бойым мѣндѣрц, хала гѣц управляяш ѣш тѣнгѣл. Восемнадцатѣй числан тидѣм штабной вагон Воро-

поново станциш шывштен кандыш. Воропоно-
вышты ти кечывлән тамавләят лиәлтывнйт.

Тывнәмшы веремән орудн веле агыл мәннән
ак ситы ылын. Мәннән паровозвләнәят чыды
ылыныт. Седындонок изн станцишты нимахань
порядок уке ылын. Кыртни корнывләшты пиш
шукы кужы поездвлә шалгат, шукыжок пыцәл-
гы-якшар товарный вагонвлә, теплушкывлә.
Штаб окня вашт нынын шукы рәдыштәт каеш.
Кыды теплушкывләштыжы раненывлә ылыныт,
токо веле фронт гыц шывштен кандымывлә,
фронтыштыжы йыдым кого бой ылын.

Кыдыштыжы, белыйвлә хозяйствайымы вәр-
влә гыц шылшы несчашныйвлә шышкын
шындым гань ылыныт: ти теплушкывләшты
шонгы тьотявлә кахыренйт, йдрәмәшвлә тотот-
ленйт дә шүлештылыныт, изн йрвезывлә ны-
жикленйт дә мәгреныт. Цилән нини мирныйвлә,
слапкавлә, янгылышывлә, война гыц дә жә-
ләйбидым враг гыц колышаш гань лүдшывлә
ылыныт. Вет фронтшат сагаок ылын.

Тенге гынят, станцижы самой фронтыштыжок
агыл ылын. Седындонок вооружонный красно-
армеец-боецвлә станцишты совсемок чыды
ылыныт ...

Лач кечывәлым Ворошилов йшкымжын по-
мощниквләжым токыжы вагонышкы—совещани-
шкы погыш. Красный командирвлә, картвлә

вѣк пугѣнен, мам бѣштѣш келеш, белыйвлѣн наступайымашым кыце сѣнгѣмлѣ, решен шѣн-зенѣт. Трук окня тунѣ струнаок кѣрѣн кеш машанет: бѣдрѣмѣшѣн гань сѣгѣрѣлмѣ юк шактен колтыш.

— Спасайыдок! Спасайыдок! Белыйвлѣ!

Келесенѣт мышташ акли, вес выртышты ма лиѣлтѣн.

Цилѣ вагон гѣц, цилѣ теплушка гѣц шонгывлѣ, тетявлѣ, бѣдрѣмѣшвлѣ нырышкы, ородывлѣ гань, кыргыжаш тѣнгѣлѣт. Нинѣ цилѣн, лѣдмѣ пардон вуйыштым ямденѣт машанет, рельсвлѣ мыч кыргыжит, саслат, икѣнѣ-иктѣш-тѣм хватаят!

— Спасайыдок! Спасайыдок!

Раненыйвлѣѣт, эче тѣрвѣнен кердшѣвлѣжѣ дѣ винтовка уланвлѣжѣ, бѣшке теплушкывлѣштѣ гѣц лѣктѣнѣт. Кыдыжы бинтуен шѣндѣмѣ кидѣштѣдон штиквлѣм чиктѣт, кыдыжы пѣштѣдон затворым пачыт, бѣшкѣмѣштѣн бѣлѣмѣшѣм шергеш пуаш йѣмдѣлѣлтѣт. Нинѣжѣ гѣнь пиш чѣдѣн ылыт, пишок чѣдѣн!..

Ворошилов дѣ тидѣн штабшы выртышты тожы платформышты лит. Первый коммунистический дивизин командиржы ранялтшы ялан (бѣнде бинтуйымы ялешѣжѣ тѣгѣнѣм ѣнят кого туфлым чиктѣмѣ) кыргыжшывлѣм цѣрѣш платформышкы кыргыжеш. Тидѣ ядыл-

далеш, идә кыргыж манеш, кроза, дә такеш
веле. Лүдмәшеш ородыш кешы гань лишы ти
шонгывлә дә йдрәмәшвлә иктымәт дә нимама
уш ак колыштеп.

Ворошилов юг векы, шылшывлә когон лүдын
сәрнал анжалмы монгырышкыла анжалеш. Мане,
дела худа ылын! Станци йбир мьндьркы, степыш-
кыла шыжышы охыр, йлыштәштымы садывлә
ылыт. Тыштәкен, ныны шайылны, пушангы
укшвлә вашт ик сотным, кок сотным, вьц сот-
ным, пәләшәт акли маняр белыйвләм тиды ужеш.
Белыйвлә станцишкы кердмын кыдалыт... Навер-
ны, ныны кыштәкен гьнят, мәнән тилыш пы-
рен кеныт.

Мам йнде йштымлә? Палшышы уке. Кен
колтымла? Уке, кеаш акли. Разве лиеш тиняр
мирный эдемьм, нимадонат перегьдымы шон-
гывләм, тетявләм дә йдрәмәшвләм йшкетыш-
тымок враглан кодаш? Кид лывәлны ик пуле-
мет хыть улы ылгецәт... Тыдыжы вет уке!
Тенге гьнь, икты веле кодын: бойышты
ямаш...

Ворошилов йшкымьнвләжым анжалалеш дә,
вуйжым йрзәлеш, пулышыжы вьлец йшкымжын
вашталтыдымы, яратымы карабинжым — кавале-
рийский йнян изи винтовкыжым — кыдәшеш.
Белыйвлә — лапа пындаштышлаок кайыт —
карем якте шот, каремжы степь мычкы тьрөк

станци докы шывшылтеш, дә ик ряд паштек
вес ряд тйшәк ямыт. Кок-кым минутышты
нинй ти ландака гйц лишкок уш ләктйн ша-
галыт лиэш, тйве тйшкй, тй кок пушәнгй докы,
дә тйнәмжй...

Штабной красноармеецвлә логйц иктйт,
шайыц миэн, Ворошиловым олен кйнервургы
гйц тйкәлеш.

— Товарищ командарм, — тидй пел юкдон
попалта. — Тйньйн имниэт яжо. Шүдет — лык-
там имниэдйм. Шйц, кыдал!.. Кыце гйнят
кей.

Ворошиловын лицәжй шйдешкен якшарген
кей. Тидй тенге келесйшй докыла трүк сәрнәл
колта. Тидй тамам келесен пунезй ылы дә
трүк... Трүк ик тйргештйшдонок тидй плат-
формыш кыргыж тәрвәнә. Пулемет! Тидй пу-
леметым ужеш!

Платформышты, шолтым вйд оптымы ыжар
бак доны, стена сага, заряжайымы, боеш йәмдй
пулемет шйнзә. Наверны, тидйм охрана тишәк
шйнден ылын, варажы, суматохышты, лүдмй
пardon, цилән тидйм монденйт.

Иктә кок-кым секундышты Клим Ворошилов
пулеметым душкыжы гйц хватя, платформа
вуйыштыш канава докы шывшын канда, дул-
жым карем докыла сәрәл шйндә, лендәм төр-
ләлтәлеш... Веремәжәт шон ылын!..

THE MACHINE GUN IN THE TRENCH

Анзыл мыктешкйвлä цуцан-цуцан цäрä шашка кидäнвлä карем гйц уш кыдал лäктевй. Перегйдйм станцишкы пыраш анзылнышты корны пачмы. Эче ик минут — дä нинй тиштй лит.

Ти выртышток пулеметын лүдйшлä юкшы тырым пйчкеден шуш. Командармын мыштышы киддон колтымы пульывлä толшы белыйвлän цуцашкы вурсын, свинецын веерлäок пйчкеден пыревй. Минутышты кымшүдй пульы. Секундышты — вйзйт. Ужтымы верный колымаш!

Белый мыктешкйвлäm лач кого бритваок пйчкеден шуш. Тйнäмок карем доныш степь изи шим пätмävлäдон — колышывлäдон, раненый эдемвлäдон дä имнивлäдон леведäлт шйнзй. Кышты-тиштй веле степь мычкы, öртнер сага пүгйнен шйнзйн, кыды мыктешкйжй вуйсärä ымбакыла кыдалыт... Бнде Ворошилов докы цилä вец эдемвлä кыргыжит. Тагышец äнят вес пулеметым шывшын кандат. Но делажы йштймй лин. Бойжы сйнгймй лин.

Командующий пылвуй вйлец кйньйлеш, враг ылмы векйлä анжалеш дä ййрälтä. Тенге гйнят, тидйн лепкäжй тйнäмок кыптырнен кеä.

— Ну вот! — тидй келесйш. — Тенгежй лучирäk лиэш. Все-таки станци охраныжы кышты ылын! Разве тенге оролат? Товарищ начальник штаба, ти делам йшкеок анжен лäk. Строгын

анжаш келеш. Белыйвлä погынат дä äнят эче
пырат лиэш. Комендантым токем колтай!..

Ворошилов ёшке пылвуйжы гыц ошмам пач-
калта, тупышкыжы карабиным сакäлтä дä эчеат
вагоныш кеä.

— Тянгвлä, токем толда! Совещани эче пй-
тйде...

524-1

ШЫРТЫ МЫЧНЫ

Белыйвладон воюймашым пйтӳрым кытла шоэш. Советский сӳндӳлӳк ӳшкӳмжӳн лӳдӳш остатка ик врагшым — Врангель бароным шиэш. Буденновский Первый Конный Армин отрядвлӳ, противник паштек кен, Отрада солаш пыренӳт. Враг отступаен. Ирок Конныйын командирвлӳ, Ворошилов дон Буденный вуйлалтымдон, солаштыш ик пӳртӳш дела обсуждаяш погыненӳт.

Трӳк тӳнӳ эдем саслым юквлӳ, винтовкы лӳлмӳ юквлӳ, имни ял юквлӳ шактен колтат. Цилӳн крилецӳш кыргыз лӳктӳт. Солан кымда

главный олицәштѣ иктәт уке. Тѣштѣ веле, мѣндѣрнѣ, тѣдѣн вуйыштыжы, мыктешкѣвлә кайыт, пиш когон лүлѣт. Белый кавалериствлә мәмнән войска лини гач трүк ванжен кенѣт векәт, мол агыл. Манярын ылыт вара — чѣдѣн әль шукын? Кышты ылыт — цилән вара тиштѣ ылыт? Әль сола шайылны нинѣм весѣвлә вычат?

Тиштѣжѣ шуку эдем ылте, иктә коклы-кымлы нәрѣ веле.

Буденный имни вѣк тѣргештә дә тѣштѣ ылшы эдемвләдон, циләштѣдон иквәреш разведкышкы кен колта. Главный олицәдон агыл, шайыц, кавштавичѣвләдон кеә. Реввоенсоветын членжы Ворошиловат штабеш ак код. Ёшкетшок, нимахань охраныдеок, тидѣ лүлмѣ вәрѣшкѣ сола мычкы тѣрѣк кердмѣн кыдалеш.

Пел корнышты штаб шалгымы пѣрт дон. кредәлмѣ вәр лошты, трүк тидѣн корны пѣчкәшок, олицән ѳрдѣж переулок гѣц мыктешкѣвлә, целый эскадрон, кыдал ләктѣт. Буденный? Агыл. Белыйвлә! Врангелевецвлә!

Тѣргѣшдон кыдалмашты тѣрѣк имним шагалташ акли ылын. Чѣнѣ кыдалмашты тидѣ тѣрѣк врагвлә покшакок пырен кеә.

Кид гѣц перчаткым кыдаш шуән, Клим Ворошилов револьвержым хватынежѣ ылын... Уке, позда, поспейәш акли... Ёшке гѣц ѳрдѣжтѣжѣ сѣнзәм кәрен шѣндѣшѣ врангелецым

тидѣ уш ужешят. Пикым лүлтен шѣнденят,
казак тѣрѣк Ворошилов вѣк пыра.

Револьвер! Йѣлерак револьвер! Наган! Ворошилов вургымла кидшѣдон кабура гѣц кычен, шалахайжыдон лавшемѣм. Тошты тѣнгжѣ, боевой имнижѣ, командым тѣрѣк цакла. Пүвлѣдон дѣ кѣчвлѣдон тидѣ врагым вѣш лиэш, пикыдон шырал колташ врангелецлѣн ѣптѣртѣ.

— А-а-а! Ах!

Риснен мишѣ пика Ворошиловын кымда буркыш шыралтеш, кѣпѣш ѣп тореш веле акшо, складкывлѣэш пугыялт шѣнзеш.

Кок имниге сѣрнѣш тѣнгѣлѣт, покашты тѣк-ненок вѣрѣштѣ куштат, хорге шѣлештѣлѣт. Врангелецын тѣрѣнѣ ѣштѣм вуйжы лишнок... Тидѣ ѣрдѣнгшѣ юкдон тамам сасла, мыгымакта... Буркеш пижѣн шѣцшѣ пикыжым шайыкыла шывшеш... Наган, йѣлерак наган!.. Ворошилов револьверым хватя, кидшѣм вѣктѣлтѣ...

Ти веремѣн чѣнѣ „ура“ саслым юк шактен колта. Олицѣшкѣ тореш переулоквлѣ гѣц буденновецвлѣ кыдал лѣктѣт.

Секунда — белыйвлѣ уш укеят ылыт.

Когон шѣлештѣлшѣ, риснялт шѣцшѣ боецвлѣ нинѣ паштек кыдалыт. Молвлѣжѣ ѣшке командирышты йѣр погынат. Таманяр лу кид командир докы вѣктѣт: ранялте моло, пѣлѣнештѣ.

Таманяр лу сѣнзә тыргыжын дә сусун тидѣн
лицәшкѣкѣ анжат. Ёлә? Цела? Ранялте?

— Ну кыце, Климент Ефремович? Кыце вара
тѣнь тенгелә?

Буркы складкывләэш врагын керѣлт кодшы
пикым складкы гѣц Климент Ефремович цуц
шившын лыктеш. Лепкәштѣш пѣжвѣдѣм ѣш-
тѣлеш. Тәнгвләжѣм анжал ѣѣрәлтәлеш..

— Ничего, ничего, ѣрвезѣвлә!— тидѣ попа.—
Ничего, ладнанрак! Эче воуенә!

* * *

Тенгелә шуку и перви ылын. Тенгелә ылын.

А кѣзѣт, Нарком Обороны лишѣц Первый
майын мәмнән великий Армин частьвлә эртѣмѣ
годым, каждый боец, шонгыжат, ѣрвезѣжәт,
ѣртнер вѣлнѣ ладнан шѣнзѣшѣ пәлѣмѣ
вождѣн фигурым анжен, тумая:

— Теве мәмнән Клим Ворошиловна! Рево-
люци дә сәндәлѣк анзылны тидѣн заслугыжы
шуку. Мудро дә мыштен тидѣ мәмнәм вѣктәрә.
Тидѣ вет вѣктәрен веле агыл мышта. Келеш
гѣнь, тидѣ лицәдон лицәок врагдон кредәл
мышта. Тидѣ колымашын сѣнзәшкѣ цѣтѣрәлте-
ок анжен мышта. Тидѣ ик веремәнок Наркомат
дә красноармеецәт ылеш. Шулыкан лижѣ Клим
Ворошилов! Шулыкан лижѣ мәмнән первый
боецнә!

Ц 1939 г.
Акт № 285
Вклады л.

ОГЛАВЛЕНИ

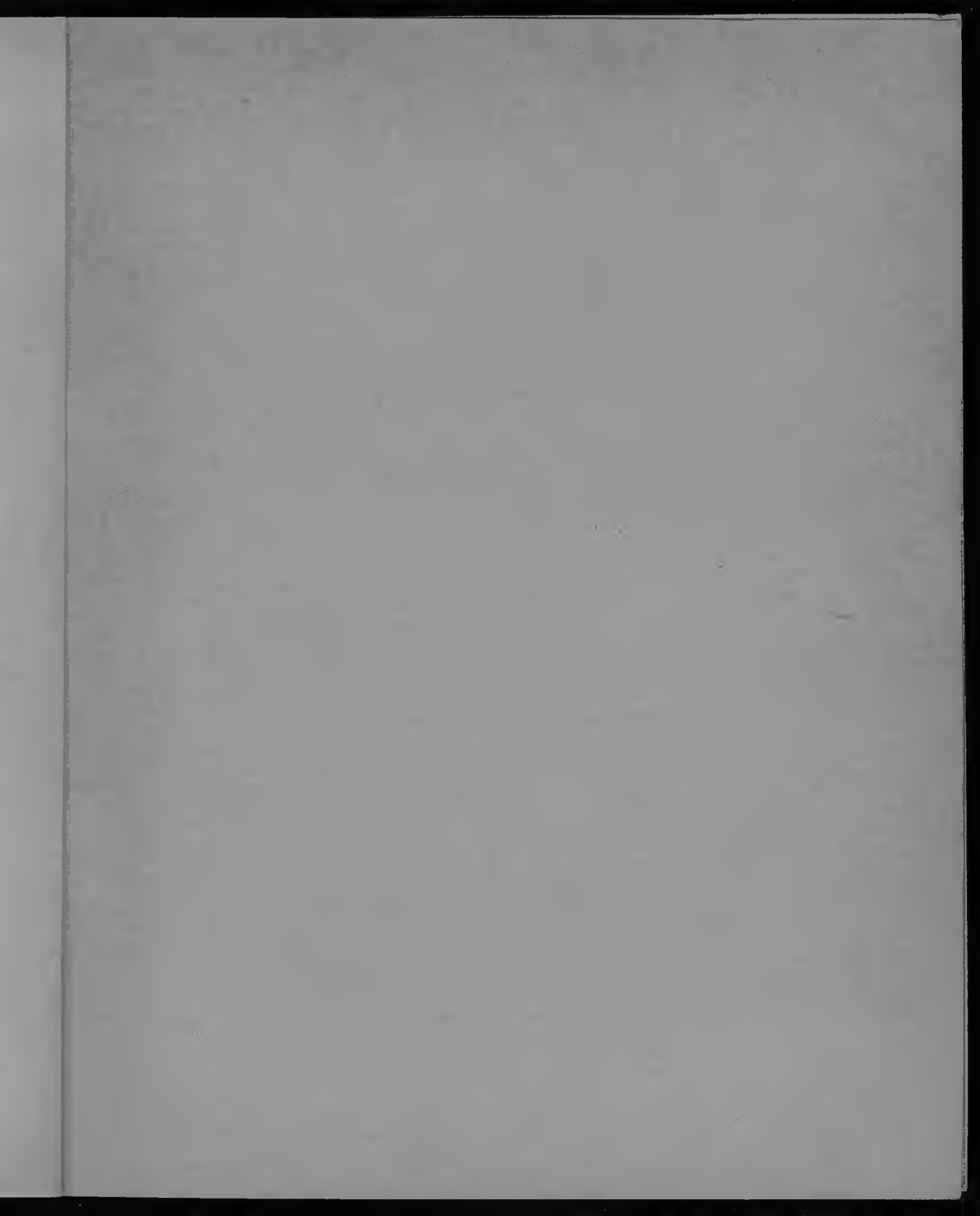
ПЯТИИЗБЕННЫЙ СТАНИЦА	4
СМЕЛЫЙ РАЗВЕДКА	11
ПУЛЕМЕТ ДОНЫ	18
ШЫРТЫ МЫЧНЫ	26

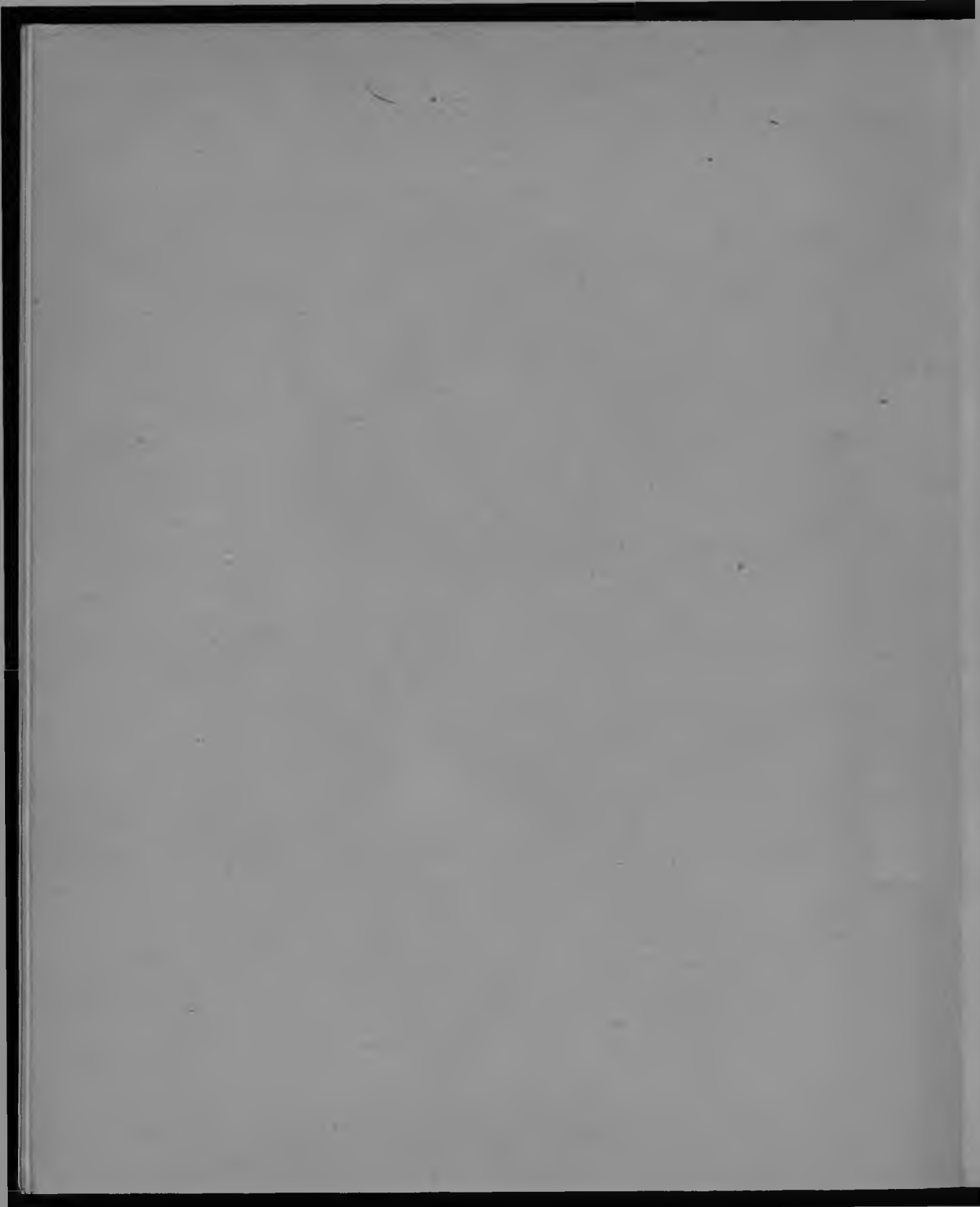
*ТЫНГАЛТЫШ ШКОЛВЛАШТЫ
ТЫМЭНЬШЫВЛАЛАН*

Редактор *В. Петрова*
Техн. редактор *Г. Татура*
Корректор *П. Веселов*

Сдано в производство 2 /IX 1938 года.
Подписано к печати 0/II 1939 года.
Дегиз ат № 2051. Уполномочен. Глав-
лита А-5488. Индекс ДН-5. Формат
70 × 92¹/₁₆. 2 печ. л. Тираж 2000 экз.
Заказ 3708.

17-я фабрика национальной книги
Огиза РСФСР треста „Полиграфкнига“,
Москва, Шлюзовая набережная, д. 10.

АкшЫ 40 коп.
Цена 40 коп.

Мар.
3-163.

Л. УСПЕНСКИЙ
ЧЕТЫРЕ БОЕВЫХ СЛУЧАЯ

На горно-марийском языке

Перевод С. Фирсова